

הלכות הדף היומי

מסכת מועד קטן

תוכן

- א. מניין לקריעה שהיא מעומד שנאמר ויקם איוב ויקרע.....1
- ב. יושב על גבי מטה על גבי כסא על גבי אודייני ... אפילו על גבי קרקע לא יצא ידי חובתו ... שלא קיים כפיית המטה.....2
- ג. אלו דברים שאבל אסור בהן ... בנעילת הסנדל.....4
- ד. ואסור לקרות בתורה ... ואם היו רבים צריכין לו אינו נמנע.....4
- ה. אבל שני ימים הראשונים אסור להניח תפילין משני ושני בכלל מותר להניח תפילין ... חולץ.....5
- ו. אבל שלשה ימים הראשונים אסור במלאכה ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה מכאן ואילך עושה בצינעא בתוך ביתו והאשה טווה בפלך בתוך ביתה.....6
- ז. אבל שלשה ימים הראשונים אינו הולך לבית האבל מכאן ואילך הולך ואינו יושב במקום המנחמין אלא במקום המתנחמין.....7
- ח. אבל שלשה ימים הראשונים אסור בשאילת שלום משלשה ועד שבעה משיב ואינו שואל מכאן ואילך שואל ומשיב כדרכו ... לכו לבתיכם לשלום כבוד רבים שאני.....8
- ט. בתוך שלשים יום מדבר עמו תנחומין ... לאחר שלשים יום שואל בשלומו ואינו מדבר עמו תנחומין מתה אשתו ונשא אשה אחרת אינו רשאי ליכנס לביתו.....10
- י. בא ממקום קרוב ... אפילו בא ביום השביעי ממקום קרוב מונה עמהן ... והוא שיש גדול הבית בבית.....10

דף כא.

א. מניין לקריעה שהיא מעומד שנאמר ויקם איוב ויקרע

מי שמת לו אחד מקרוביו שחייב להתאבל עליו והן אביו, אמו, אחיו, ואחותו בין מצד אביו ובין מצד אמו, בנו בתו, אשתו, ובן אשה על בעלה,

הלכות הדף היומי

מסכת מועד קטן

חייב¹ לקרוע עליו, ואת הקריעה צריך שיקרע מעומד², ואם קרע מיושב לא יצא וצריך לחזור ולקרוע³, אבל אינו חוזר לברך בשם ומלכות⁴.

וצריך להזהר שלא יסמוך על שום דבר בשעה שקורע שהרי זה כמיושב אולם חולה שא"א לו לעמוד קורע לכתחילה כשסוך על דבר אחר, ואם גם זה אינו יכול קורע בישיבה או בשכיבה⁵.

ב. ישב על גבי מטה על גבי כסא על גבי אורייני ... אפילו

על גבי קרקע לא יצא ידי חובתו ... שלא קיים כפיית

המטה

כבר התבאר לעיל דף טו. שאבל חייב בכפיית המטה⁶, ובשעת שינה ואכילה יושב על מטה כפויה, הפך כל ממותיו והיה הוא ישן על גבי ממות אחרים או על גבי כסא או על גבי ארון או על גבי קרקע, לא יצא ידי חובתו, אלא ישן על גבי המטה הכפויה⁷. ועכשיו לא נהגו בכפיית המטה מפני שיאמרו העכו"ם שהוא מכשפות, ועוד שאין הממות שלנו עשויות כממות שלהם כדי שיהא ניכר בהם כפיה. ומעיקר הדין כשאינו ישן על המיטה

¹ שו"ע ונו"כ יו"ד שמ"א, ומי הם הקרובים שעד ד'. ובטעמי הקריעה יש שכתבו כדי שיעורר הבכי ולהפליג צערו (בית יהודה יו"ד סי' כ"ו הובא בספר מנחם אבלים אות ק' – ו), ויש שכתבו כדי שלא תטרף דעתו עליו ברעה הגדולה, דאדם בהול על מתו, ולזה יסוחו דעתו לדבר אחר. כדי שישים דעתו באיבוד ממונו (מנחם אבלים הנ"ל בשם שו"ת חלק"ט סי' ק"ו), וי"א בזה גם רמזים רוחניים, ואחד הרמזים הוא על "בצע אמרתו" ששמש לבוש לנשמה (נשמה"ח פ"ד – א בשם זוהר נח סי' וזוהר בהעלותך). פני ברוך סי' א בפני החיים א שו"ע שם

² ועיין בטור שהביא שדעת הרי"ף והראב"ד דבדיעבד יצא ועיין שם בב"י.
³ משמרת שלום אות ק' – סי' דין מי שבירך בשעת מיתה שלא יברך שנית בשעת קריעה, ועי"ש שהביא בשם זכ"א יו"ד הל' אבל אות ק' ערך קריעה, שהביא בשם שבט יהודה שצריך לחזור לברך פעם ב' דיין האמת.

⁴ שו"ת קנין תורה ח"ג סי' ק"ח. וכתב דכיון דאין שום עצה עבדו לעמוד אין סברה לפוטרו מקריעה לגמרי ויקרע מיושב, וכ"ב בחו"ב הל' קריעה סעיף ד', וכתב ומסתברא שא"צ לחזור ולקרוע כשיבירא וצ"ע. ועיין בפני ברוך בהערות מהגר"י פישר (עמ' תסד אות ג) שכתב "לא צריך לטעמא, אלא פשוט כיון דלדעת הרי"ף והראב"ד יוצא בקריעה דמיושב בודאי צריך לקרוע לצאת דעת הרי"ף והראב"ד וכשיבירא ממ"נ לדעת הרי"ף והראב"ד כבר יצא ידי קריעה, ולדעת שאר הראשונים הרי כבר עבר זמן המום אבל אם הבריא בתוך ז' בודאי צריך לחזור ולקרוע.

⁵ שו"ע ונו"כ שפז א ב

⁶ רמב"ם הלכות אבל פרק ה הלכה יח

הלכות הדף היומי

מסכת מועד קטן

הכפוייה, אין לאבל לישן ע"ג מטה אלא ע"ג קרקע⁸ ויש מקילין⁹. ונהגו להקל לישון על גבי מטה, ובפרט בדורות שלנו שירדה חולשה לעולם¹⁰.

יש נוהגים להפוך הכר והכסת¹¹, וכן יש נוהגים להפוך מטתו של הנפטר¹².

אולם אסור לאבל לישוב ע"ג ספסל וכסא, או ע"ג כרים וכסתות, אלא ע"ג קרקע. ויש להקל לשבת על גבי קרקע מרוצפת, ואין בזה משום חששת המקובלים שלא לישוב על גבי קרקע משום רוח רעה. ומכל מקום היבא דאפשר טוב להפסיק בבגד, או מצע נמוך.

⁸ עיין ט"ז סק"א שכתב בשם רש"ל, אבל אין לו לישן כל ד' אלא ע"ג קרקע כ"כ הר"מ, וכן כתב בש"ך סק"א, וכן כתב בשאילות יעב"ץ ח"א סי' צא דכעת דליכא כפיית המטה, חובה לישכב על נהארץ דוקא, ואפילו באונן דאיכא מ"ד דאינו נוהג בו דיני אבלות, מ"מ לא הותר לו לישן אלא ע"ג קרקע, ע"ש דסיים דהמתיר ד"ו סופו שיתיר איסור תורה, וכן בהגהות נחל אשכול ח"ב סוס"י י' מה אות כב כתב שצריך לישן ע"ג קרקע אם לא בחלוש וחולה

⁹ עיין פ"ת בשם תשו' פנים מאירות ח"ב סי' קיט שחולק ע"ז והביאו ג"כ בגליון מהרש"א דהעלה דאין להחמיר בכך, ועיין בד"ת שם שהביא מתשו' שבו"י ח"א סי' צ' שנשאל אם צריך האבל לישן על הארץ ממש בלא כר וכסת כלל, והשיב יש ראייה דבזמנים שנהגו בכפיית המטה הי' מותר לישן אפי' בה' מצעות למעלה כמ"ש במס' שמחות, והביא גם מדברי הרא"ש בזה, ועכ"פ עכשיו שלא נהגו בכפיית המטה ישינים ל הארץ וכמ"ש ש"ך וט"ז, מ"מ רוב בני"א חולין לגבי ד"ו וכו', ודי להצטער בענין משכבו ולשכב על הארץ עם כר וכסת ע"ש, וברע"א בשו"ע שם הביא בשם תפל"מ ומותר להציע כרים וכסתות על הקרקע ולישן עליהם, ובבאר היטב הביא במוסגר ועכשיו רבים נהגו שלא לישן כל ז' ע"ג קרקע, אפשר מפני שטבעם חלוש והוי כחולים לענין זה, ועיין במ"ש ברכ"י רס"י שפ"ז סק"א הובא בזו"א יו"ד הל' אבל אות י' ערך ישיבה ע"ש, ועיין בעיקרי הד"ט יו"ד סי' ל"ו אות כ"ו ובשו"ת דברי מלכאל ח"ב סי' צ"ב.

¹⁰ ברכי יוסף (סי' שפז סק"א) בשם הפנים מאירות ח"ב (ס"ס קמט). ע"ש. ועיין שו"ת יביע אומר חלק ט', ושם (חי"ד סוף סימן לט) הביא מה שכתב הדרישה (סימן שפז סק"א) בשם הלכות שמחות למהר"ם, שאין לאבל לישן על מטה אלא על גבי קרקע. וכן כתב הש"ך (בסימן שפז סק"א) מרן החיד"א [הנ"ל] הביא דברי הש"ך, וכתב, אבל הרב פנים מאירות יצא לישע מנהגם של ישראל, והוכיח במישור להתיר לישן על גבי מטה, והמיקל לא הפסיד, ובפרט בדורות הללו שהם חלושי המזג, אין כאן אפילו חומרא. וכן כתב בערוך השלחן, שכן המנהג. וכן כתב בגשר החיים (ח"א עמו' ריב). ואף על פי שמרן כתב בשלחן ערוך (סימן תקנה ס"ב) יש מי שנהג לשכב בליל ט' באב מטה על הארץ ומשים אבן תחת ראשו, [והוא מהכלב] הרי גם זה אינו אלא חומרא בעלמא, ואין ללמוד משם, דשאני חורבן בית המקדש דתקיף לן טובא. ועיין בשבו"י ח"א סי' צ' ובעיקרי הד"ט יו"ד סי' ל"ו אות כ"ו ובשו"ת דברי מלכאל ח"ב סי' צ"ב.

¹¹ רע"א שם בשם ב"י שכתב בשם רבינו ירוחם ראיתי בכל המקומות שמהפכים את הכר או הכסת רמז לזה, ואע"פ שלא דברו חכמים אלא במטה של עץ ושל חבלים, וכן כתב שם בב"ה וכתב הריב"ש שכן היו נוהגים בארצו להפוך הכרים והכסתות וכ"כ שם הד"מ סק"ג ובד"ת שם הביא דבריב"ש שם מבואר שאם הנוי של הכר בצד אחד יש להפוך הכר שיהיה הנוי למטה, אבל בכרים וכסתות שלנו לא שייך זה.

¹² במעבר יבוק דף קע"ט כתב שיש נוהגין לכוף עכ"פ מטתו של הנפטר, ובמשמרת שלום אות כ' — י"ח הביא את המעבר יבוק הנ"ל, וסיים והאידנא לא ראיתי שיכופו גם מטת המת, אלא נהוג שמכסין מטת המת בלבד לחוד, ואין מקשטין אותה כל ז' בכרים וכסתות כדי להכיר מקום הנפטר

הלכות הדף היומי

מסכת מועד קטן

אם הוא חולה או זקן שיש לו צער בישיבה ע"ג קרקע שאז מותר לשים כר קטן מתחתיו, מיהו אינו מוכרח לישב כל היום, ויכול לעמוד או להלך, רק כשהמנחמים אצלו צריך לישב ע"ג קרקע¹³. והמנחמים מותרים לישב ע"ג ספסל¹⁴.

והמנהג כיום להקל לשבת ע"ג כסא נמוך, או ע"ג כר וכדומה¹⁵. ויש מהדרין שלא יהיה הכסא גבוה מן הארץ יותר מטפח¹⁶, ויש שאינם נזהרים בזה אך שלא יהי גבוה יותר מג' טפחים¹⁷.

ג. אלו דברים שאבל אסור בהן ... בנעילת הסנדל

אלו דברים¹⁸ שהאבל אסור בהם – במלאכה, ברחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה, ואסור לקרות בתורה, ואסור בשאלת שלום ובכביסה, וחייב בעטיפת הראש ובכפיית המטה כל שבעה, ואסור להניח תפילין ביום הראשון, ואסור בגיהוץ ובתספורת. וכבר נתבארו פרטי הדינים בדף טו.

ד. ואסור לקרות בתורה ... ואם היו רבים צריכין לו אינו

נמנע

¹³ ש"ך שם ס"ק א ועיין פרי מגדים משבצות זהב תקנ"ד "באבל אסור על גבי כסא וספסל מדינא, עיין יורה דעה שפ"ז, וכאן (ת"ב) ממנהגא"

¹⁴ ש"ך שם בשם הדרישה. והנה מעיקר הדין צריכים גם המנחמים לישב ע"ג קרקע כדמבואר בטור אך המנהג כיום הוא כדעת הפרישה סק"א "דכי מחיל האבל ליקריה מצי מחיל, ולכך האידנא אין המנחמים יושבים לעולם ע"ג קרקע, דמסתמא מחיל להו האבל.

¹⁵ בערוך השולחן כתב על דברי הש"ך הנזכר דבירושלמי רפ"ג דברכות ג"ל ראייה דאינו כן, דגרסינן התם מניין לכפיית המטה ר' קריספא בשם רבי יוחנן (ב פסוק יג) "וישבו אתו לארץ" וישבו אתו לארץ על הארץ אין כתב כאן אלא וישבו אתו לארץ דבר שהוא סמוך לארץ מיכן שהיו ישנין על גבי מיטות כפופות, וכן כתב בגשר החיים פ"ב ה – יא.

¹⁶ גשר החיים שם, עפמ"ש תשו' אדני שדה בנוגע לת"ב וכן כתב בכף החיים סי' תקנ"ב מ, דנסר של עץ כשאין גבוה טפח דלא חזי לישיבה הו"ל יושב ע"ג קרקע.

¹⁷ גשר החיים שם ובטעמי המנהגים סי' תתס"ד, ובד"ת שם הביא דעות שצריך פחות מטפח, ודעות שפחות מג' טפחים.

¹⁸ שו"ע ונו"כ שפ א

הלכות הדף היומי

מסכת מועד קטן

כבר נתבאר לעיל שם שלמרות שאסור האבל בלימוד תורה וגם ללמוד תורה אסור לו, אם רבים צריכים לו¹⁹ כגון מלמד תשב"ר וכדומה מותר לאחר ג' ימים ללמוד, ויש מתירים אף ביום הראשון²⁰.

ולפיכך תלמיד חכם המורה הוראה ודורש לרבים, הואיל ואם לא ילמד אותם את השיעור יבואו לידי ביטול תורה, יש להתיר לו ללמוד בעצמו כאשר היה באמנה אתו, ואפילו תוך שלשה ימים, הואיל ורבים צריכים לו, ואפילו אם יש בעיר תלמיד חכם אחר השווה לו. ומותר לו לשבת על כסא בעת השיעור.

תלמיד חכם שרבים צריכים לו, ומוסר שיעור הלכתי בתוך שבעה ימי האבילות, מותר לו לשבת על כסא גבוה כדי שיראוהו כל הקהל הבאים לשיעור, ובפרט שמשך זמן השיעור הוא כשעה וחצי, ואי אפשר לעמוד בכל הזמן הזה דשמעתא בעיא צילתא לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא²¹.

ה. אבל שני ימים הראשונים אסור להניח תפילין משני ושני

בכלל מותר להניח תפילין ... חולץ

כבר נתבאר לעיל שם שאבל אסור²² להניח תפילין ביום הראשון למיתת קרובו, או ביום שנקבר, גם אם אינו יום המיתה. כיון שהוא יום ראשון לאבילות ולמנחמים אסור להניח תפילין.

ואבלים שטעו והניחו תפילין ביום הראשון, צריכים להורות להם לחלוץ התפילין מיד. ודין זה דאבל אינו מניח תפילין ביום הראשון, הוא גם באבל על אחיו ואחותו מאמו, או אחותו הנשואה. וכל זה ביום מיתה וקבורה. אבל אם אינו אלא יום קבורה לא יורה להם לחלוץ. ואחר שהניח החמה ביום

¹⁹ שו"ע שם ס"א. וכתב המ"ז שם סק"א בתא"ו נתיב כ"ח כתב וראיתי לרבותי שהיו מגידים ההלכה אחר ג' ימים מזה נ"ל במלמד שיכול ג"כ ללמוד ההלכה עם תלמידיו אחר ג' ימים, דזהו בכלל רבים צריכים לו, דתשב"ר הבל פיהם חביב מלימוד הגדולים, ועיין בגליון מהרש"א שם שכתב אף שיש רב אחר, הם לא יעינינו כ"כ לפני רב שאינו קבוע להם.

²⁰ עיין ביוסף דעת שם שהעיר על דברי המ"ז הנ"ל שמלשון הגמרא משמע שאפילו ביום הראשון מותר, וכן משמע בש"ך סק"ב שלא חילק, ועוד דמדמה ליה לדבר האבד ושם מותר אפילו ביום הראשון, ובערוה"ש שם ס"ו כתב והסומך על דעה זו לא הפסיד.

²¹ "ויש בזה גם כן משום כבוד הרבים שלא לשנות ממנהגו. וכן עשה מעשה בזה מרן אאמו"ר זצ"ל במוצ"ש קודש כ"ח תמוז תשמ"ז, בתוך ז' ימי אבילותו על מר אביו ז"ל, בשיעור ברבים, שבתוך רבים אין להקפיד לישב על גבי קרקע". ילקוט יוסף ביקור חולים ואבילות סימן כא אות ד

²² שו"ע ונו"כ או"ח לח הו"ד שפ"א ושפ"א

הלכות הדף היומי

מסכת מועד קטן

השני, ומכאן ואילך חייב מיד²³. ויש פוסקים שביום השני אין להניח קודם הניץ, ע"כ מהנכון להמתין מלהניח עד אחר הניץ²⁴. ואין להניח תפילין ביום השני בפני המנחמים עד שילכו להם, אלא שאין חולץ אם הניח קודם שבאו מנחמים חדשים לנחם אותם²⁵.

ויש להשתדל לא לשבת עמור בתפילין, בשעה שהציבור מנחמים אותו ולכן יחלוץ מיד לאחר התפילה²⁶.

דף כא:

ו. אבל שלשה ימים הראשונים אסור במלאכה ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה מכאן ואילך עושה בצינעא בתוך ביתו והאשה טווה בפלך בתוך ביתה

אבל אסור²⁷ במלאכה כל שבעה, שלשה ימים הראשונים אסור במלאכה²⁸ אפילו הוא עני המתפרנס²⁹ מן הצדקה³⁰, מכאן ואילך אם הוא עני ואין לו

²³ ולענין תפילין דר"ת בימי האבילות מצינו חילוקי דיעות בין המקובלים, עיין בה"ט סק"ה והגרע"א, ברכ"י סק"ד, וכה"ח סקכ"א וגם בזה נתפשט המנהג להניחם בצינעא

²⁴ מ"ב שם יט

²⁵ שם כ

²⁶ תשובות והנהגות ח"ד סי' ו'

²⁷ שו"ע ונו"כ שפ"א

²⁸ בירושלמי פרק ג' הלכה ה' ר' אבא בריה דר' פפי ר' יהושע דסיכנין בשם ר' לוי כל תלתא יומין נפשא מייסא על גופא סבירה דהיא חורה לגביה כיון דהיא חמיא דאישתני זייהון דאפוי היא שבקא ליה ואולה לה. לאחר שלשה ימים הכרס נבקעת על פניו ואומרת לו הא לך מה שגולתה וחמסתה ונתת בי". ועיין בב"י שפ"ה הביא מר' ירוחם שכתב בשם הראב"ד שמכיון שאיתא בגמ' להלן כז. שלשה לבכי אם יעסוק המלאכה נמצא מתעצל בבכי

²⁹ עיין בב"ח שם שכתב אפילו לא הי' עד עתה מתפרנס מן הצדקה, אלא עכשיו אם לא יעשה מלאכה יהא צריך לצדקה נמי אסור, ואצ"ל במי שכבר מתפרנס מצדקה אלא שאינו מספיק לו דפשימא דאסור במלאכה, וכתב עוד שם ועוד נראה דהא דאסור לעני אפילו אין לו מה יאכל לא מיבעיא ע"י עצמו אלא אפילו ע"י אחרים נמי אסור, עכ"ל.

³⁰ בערוך השולחן שם סעיף ט' כתב יראה לי דעני שאין לו מה יאכל אם הוא יחידי באופן שא"א לו להתפרנס מצדקה, או אפילו כשהוא בעיר וא"א לצדקה או לשכניו לפרנסו, כמו בזמנינו שבעוה"ר רבתה העניות, יכול לעשות מלאכה גם ביום הראשון, ובעצמו אפילו מעשה אומן ורק בצינעא, וכ"ש גשהוא מדבר האבר שהתיר רבינו הרמ"א כמ"ש, א"ב כשאין לו מה יאכל לו כ"ש שמותר לו לעשות כיון שא"א באופן אחר האם יגווע הוא וב"ב ברעב ח", ופשוט הוא עכ"ל, ועיין בד"ת שם דהביא דבתוס' ירושלים נסתפק בזה.

הלכות הדף היומי

מסכת מועד קטן

מה לאכול עושה בצינעא³¹ בתוך ביתו, ואשה טווה בפלך בתוך ביתה, כלומר מלאכה עראית ובצינעא בביתה, רולם אם היא המפרנסת דינה כאיש ועושה גם מלאכת אומנות קבועה בביתה בצינעא³². אבל אמרו חכמים תבא מארה לשכיניו שהצריכוהו לכך. על שלא דאגו למזונותיו כל שבעה.

ג' ימים אלו, י"א³³ שאומרים בהם מקצת היום ככולו, ולפיכך ביום השלישי מותר לעני לעשות מלאכה מיד אחר הנץ החמה וי"א³⁴ שצריכים להיות שלמים, ולא אמרינן ביום השלישי מקצת היום ככולו. ולפיכך ימים אלו מסתיימים ביום השלישי אחר צאת הכוכבים. ואמנם אם המת נקבר בזמן השקיעה, אותו יום נחשב ליום ראשון גם לענין זה, שאין איסור המלאכה באופן הנ"ל תלוי במעת לעת³⁵.

וכל זה רק באין לו מה יאכל אל יש לו מה יאכל אסור לעשות מלאכה אפילו בדבר האבד וכמו שנתבאר לעיל דף יא: טו. עיי"ש.

ז. אבל שלשה ימים הראשונים אינו הולך לבית האבל מכאן ואילך הולך ואינו יושב במקום המנחמין אלא במקום המתנחמין

להלן דף כג. יבואר שהאבל אינו יוצא מפתח ביתו כל שבעה, אפילו לדבר מצוה, ובג' ימים הראשונים אינו יוצא לבית האבל לנחם ולא לבית הקברות ללוות מת של אחרים, אולם לאחר ג' ימים אם הלויה בשכונתו, יוצא אחר

³¹ במשמרת שלום אות מ' — מ"א דהיכא דאיכא אחרים עמו לאו צינעא הוא אלא פרהסיא, מ"מ אם הם גם אבלים צינעא הוא, וכן כתב במושו"ע ס' שע"ט לענין ברהמ"ז בשבת עיי"ש בפרישה סק"ז וש"ך סק"ה, ועיין בטו"ט מהדו"ג ח"ב סי' ריז דע"י ב"ב לא הוי פרהסיא ע"ש, ור"ל אף היכא דב"ב אינם אבלים ע"ש

³² ש"ך שם א
³³ רמ"א יו"ד שצנ א. ובד"ת שם הביא דהכי כתוב במסכת שמחות פ"ו ה"א. ועי' זל"א הל' אבל אות מ' בשם גנת ורדים שפסק בן דגם ביום ג' מקצתו ככולו, ועיין אשכול הל' מ"ק ואבילות סי' מ"ח שפסק להדיא דגם במלאכה מקצת היום ג' ככולו, וכן כתב בשד"ח מערכת אבלות אות לח בשם יד המלך פ"ה מהל' אבל ה"ז, וכן בגש"ח פכ"א א — ז כתב אבל גם בנוגע ליום השלישי אע"פ שהחכ"א החליט שהני ג' ימים שלמים הם נקטינן כלשון הרמ"א (שצ"ג א') שגם בג' ימים אמרינן מקצת היום ככולו וכ"מ בכמה אחרונים. וראה בשו"ת חת"ס סי' שמ"ו אות ה'.

³⁴ רע"א שם בשם חכ"א בקונטרס מצבת משה אות ד', שתמה על הרמ"א הנזכר, ושרי לענין מלאכה דעת רי"ז ונמק"י דאסור כל הג' ימים הראשונים, ול"א מקצת היום ככולו, כבר קפרא בירושלמי שהביאו התוס' בדף כא. וכו. וכן פסק בביאור הגר"א בס"י שפ"ו אות ו', וכ"כ בשד"ח מערכת אבלות אות ל"ח בשם הרב כבוד יו"ט, וכן ראה לדבני דורו מורים כן, והרב מוהרי"ט שם כתב דדעתו דבעי ג' ימים שלמים.
³⁵ ועיין ילקוט יוסף שם סימן מז אות ג.

הלכות הדף היומי

מסכת מועד קטן

המטה לבית הקברות, ואינו יושב במקום המנחמים אלא במקום המתנחמים. ומקצת יום הג' כבולו.

וכתב הרמ"א: ולא ראיתי נוהגים כן עכשיו, כי אין אבל הולך לבית הקברות ולא לבית אבל כל שבעה, ואפשר שלא חוב הוא אלא רשות, ומאחר שעכשיו אין מתנחמים כמו בימיהם³⁶, שב ואל תעשה עדיף.

ומכל מקום אם מת לו מת שחייב להתאבל עליו³⁷, או אפילו במת אחר ואין שם כדי מטה וקבורה, יוצא ללוותו אפילו ביום הראשון, ואפילו בשכונה אחרת³⁸.

וכן יש מתירים לאחר ג' ימים לצאת ללויה של אחד מבני משפחתו או של אדם גדול, כשהלויה בשכונתו או כשהלויה עוברת ליד ביתו, ולא ילך בין המלוים אלא ילך ברחוק מהם ורק ד' אמות³⁹.

כתבו הפוסקים, שמותר לאבל ללכת לעיר שמת שם המת, כדי להתאבל עם שאר האבלים⁴⁰.

ח. אבל שלשה ימים הראשונים אסור בשאילת שלום משלשה ועד שבעה משיב ואינו שואל מכאן ואילך שואל ומשיב כדרך... לנו לבתיכם לשלום נכוד רבים שאני

כבר נתבאר לעיל דף טו. שהאבל אסור בשאלת⁴¹ שלום, ושלשה ימים הראשונים אינו שואל בשלום כל אדם, ואם אחרים שאינם יודעים שהוא אבל שאלו בשלומם, אל ישיב להם, אלא יודיעם שהוא אבל.

³⁶ כוונתו רבזמן הקדמון היו סדרים מיושרים בתנחומי אבלים, ולא כן עתה בעוונתינו, שרק ההולך לנחם אבל יושב מעט והולך לו, ואין אצלינו מקומות מיוחדים להאבלים, ומקומות מיוחדים להמנחמים כמו שהי' בימי קדם. ערוך השולחן שם ח.

³⁷ באה"ט שם סק"א, ובשו"ת חת"ס חיו"ד סי' שכ"ה, כתב שמצא דין זה מפורש במרדכי מו"ק סי' תתקכ"א הובא בפ"ת סק"א ובגליון מהרש"א.

³⁸ שו"ע שם

³⁹ גשר החיים פכ"א יג – ד

⁴⁰ בשערי דעה ידר סי' שצ"ג, הביא בשם תשו' בית יהודה

⁴¹ שו"ע ונו"כ יו"ד שפה א

הלכות הדף היומי

מסכת מועד קטן

משלשה⁴² ועד שבעה אינו שואל, ואם אחרים שאינם יודעים שהוא אבל, שאלו בשלומו משיב להם. ואם יודעים, אך אינם יודעים הלכה משיב להם בשפה רפה⁴³.

משבעה ועד שלשים שואל בשלום אחרים שהם שרויים בשלום ואין אחרים שואלים בשלומו, וכ"ש שמושיב למי ששואל בשלומו. לאחר שלשים הרי הוא כשאר כל אדם.

ומי שהוא אבל על אביו ואמו שואל בשלום אחרים אחר שבעה, ואין אחרים שואלים בשלומו עד אחר י"ב חודש⁴⁴.

כשרבים באים לנחמו מותר לומר להם לכו לבתיכם לשלום, דלכבוד רבים מותר אפילו בתוך ג' ימים ראשונים⁴⁵.

וכיום רבים נהגו להקל באמירת "שלום" בלבד, במשך י"ב חודש, וסומכים על כמה טעמים שהובאו באחרונים⁴⁶. ויש המקילים גם לומר "ערב טוב" או "בקר טוב" "תהיו בריאים" וכמו כן מה שאומרים Good Morning, Good Evening, Hello אולם למעשה הטוב יותר שלא לומר כלום (בתוך שבעה) אלא כשבא לבית האבל יכנס בדומיה ולצאת באמירת דברי הניחוח⁴⁷.

⁴² שו"ע שם

⁴³ ובדע"ת שם כתב בהנהגות אמרי ברוך הביא מהמרדכי דאם ידעו שהוא אבל ושאלו בשלומו לא ישיב, וצ"ע מהא דמ"ב [באו"ח סי' תקנ"ד סי' ב] שהביא שם הדיוטות משיבין להם בשפה רפה (אף שיודעין שהוא ט"ב), ונראה דכוונת מרדכי רק במי שיודע שהוא אבל וגם יודע שאסור לשאול בשלומו, או לא ישיב לו, אבל הדיוטות משיב להם בשפה רפה משום איבה, ובפרט אם אינו משיב לומר שלום רק נותן יד כנהוג. בזה אין חשש לכ"ע ושרי.

⁴⁴ שו"ע, וראה בשו"ת ציץ אליעזר ח"ח סי' ל"ג אות ג' שנשאל אם מותר לאבל תוך יב"ח לומר שלום לאחר בשעה שהוא יודע שהלה ישיב כמנהגו, וא"כ האבל מכשיל להלה באיסור דרבנן ועובר לפני עור וכו' והשיב שמותר, שאין בכח"ג שאלה של לפ"ע.

ש. » בלל

⁴⁵ גשה"ח פכ"א ז - ג

⁴⁶ הנה ברמ"א סי' שפ"ה ס"א כתב ויש מקילין האידנא בשאלת שלום האבל לאחר ל'. ואין טעם להם אם לא שיחלקו לומר שזה מה שאנו נוהגים לא מקרי שאלת שלום שבימיהם, ובש"ך שם סק"ג כתב ובאמת אין זה טעם נכון שא"כ תוך ל' נמי ולא מצינו לשום פוסק שחילק בכך. וכן הקשה במג"א בס"י תקנ"ד כא דהא בטור שם מביא הירושלמי שכתב בהדיא שלום עליכם, וגם בגמרא אמרי' כדי שאילת תלמיד לרב שלום עליך ר' ולכן אין להקל. ועיין באר היטב שם. וכ"כ בפמ"ג שם בא"א ס"ק כ"א, וכן פסק במ"ב שם ס"ק מא. שגם לומר צפרא טבא אסור, אולם בלקט יושר ע' 110 כתב וז"ל העתקתי ממהר"י אוברניק יצ"ו שהעתיק ממהר"ר פנחס ששמע מהגאון זצ"ל (בעל תרומת הדשן) היכא שאסור לשאול בשלום היינו דוקא בלשון שלום עליכם, אבל 'טוב שבת' 'טוב יום טוב' אינו בכלל שאילת שלום. וכן פסק בכ"ב ע"א ח"ב ע' 104, וכן פסק בשו"ת באר משה (שטרן) ח"ד סי' קו.

⁴⁷ שו"ת באר משה (שטרן) ח"ד סי' קו

הלכות הדף היומי

מסכת מועד קטן

מותר לאבל להוריד מעט את ראשו לשלום לחבירו⁴⁸, הן בתוך שבעה והן בתוך י"ב חודש לאב ואם.

כשם שאסור לשאול בשלום האבלים, כך אין להרבות בדברים עם האבל בתוך שבעה⁴⁹, ורצוי אף בתוך השלשים, וגם לאבל עצמו אסור להרבות בדיבור, וכל שכן שאין להקל ראש לשחוק ולהתלוצץ. ועיין לעיל דף טו. יתר דיני דין זה.

ט. בתוך שלשים יום מדבר עמו תנחומין ... לאחר שלשים יום שואל בשלמו ואינו מדבר עמו תנחומין מתה אשתו ונשא אשה אחרת אינו רשאי ליכנס לביתו

מצוה לנחם את האבלים, ואם לא ניהם את האבל תוך ז' מנחמו עד שלשים⁵⁰, אך אינו שואל בשלמו כמו שנתבאר, ולאחר שלשים אינו מדבר עמו תנחומים כדרכו אלא אומר לו "תתנחם", ועל אביו ואמו יכול לנחמו כל י"ב חודש כדרכו, אך אינו שואל בשלמו כמו שנתבאר, ולאחר י"ב חודש אומר לו רק תתנחם.

ואם מתה אשתו ונשא אחרת בתוך ג' רגלים, אינו נכנס לביתו לדבר עמו תנחומין שאין זה דרך ארץ לפני האשה החדשה, אלא כשמצאו בשוק אומר לו תתנחם בשפה רפה ובכבוד ראש, אבל אם לא נשא אחרת מדבר עמו תנחומים עד שיעברו ג' רגלים ואח"כ לא יזכיר לו כלל, דכבר הפיג צערן, ודע דעכשיו לא נהגו גם בתתנחם לאחר ל'⁵¹.

י. בא ממקום קרוב ... אפילו בא ביום השביעי ממקום קרוב מונה עמהן ... והוא שיש גדול הבית בבית

⁴⁸ וענין נענוע הראש הרגילים לעשות במקום אמירת שלום, עיין בריטב"א מו"ק (דף כז:) שכתב וז"ל ת"ר אבל כיון דנענע בראשו שוב אין מנחמין רשאים לישב אצלו, פי' הרי"ן גיאות ז"ל לפי שהאבל אסור בנתינת שלום בזמן שפוטרו את המנחמים שוחה לנגדם מעט וכו', ולמדנו מן הפי' הזה כי האבל מותר לשחות בתוך ז', בדרך ששוחין נותנים שלום, כיון שאינו נותן שלום ממש, ואע"פ שיש לדחות דכבוד המנחמים שאני, סברא הוא דלא למימר הכי דבכה"ג שרי למיעבד אפילו ליחיד עכ"ל. ויעו' בשו"ת שלמת חיים סי' תכ"ב שכתב דאסור לומר שלום לאבל ע"י נענוע הראש מן הדין ע"ש, ודבריו צ"ע מהריטב"א הנ"ל. פני ברוך סי' מז הע' כז

⁴⁹ רמ"א שם

⁵⁰ שו"ע ונו"כ שפה ב

⁵¹ ערוך השולחן יורה דעה סימן שפה סעיף ג

הלכות הדף היומי

מסכת מועד קטן

מי שמת לו קרובו מעיר אחרת ובאותה העיר מת שם המת או ששם מקום קבורתו ולא נודע לו ממיתתו עד שבא למקום שהאבלים מתאבלים, אם הי' בשעת קבורה במקום קרוב שאפשר היה לבא לעיר ביום אחד, יבואר בעזה"ת להלן דף כב.